

Gyenes Zsolt
Vizuális zene a magyar kortárs művészetben

A különböző érzékszervek szerepe egyértelműnek tűnik, mégis, miért ne hallgathatna a szem és nézhetne a fül? Természetesen a képi-, illetve fogalmi zavarokat el kell kerülni; a felcserélés inkább szimbólikus tartalmú.

Hang és kép a történelem előtti mágikus korszakban természetes egységet alkotott. A rituálé, a tánc sajátos összművészetként is értelmezhető. A korszakot követően a kép, a hang, a mozgás és a szöveg különvált. Napjaink új mágikus korszakában a különféle médiumok újbóli egyesülése tapasztalható. A számítógép, pontosabban a szoftver teremti meg erre a megfelelő lehetőségeket. Hibrid megoldások, poszt-, metamedialis törekvések jellemzik korunkat. A médiumok felismerhetetlenül, szétválaszthatatlanul összeforrnak. Természetes fúzióként, konglomerátumokként elegyednek a tartalmak, a megjelenési formák az olvasztókemencében, mint például a kibogozhatatlanul összeépülő fotografikus és grafikai elemek. Ebben az esetben a fotográfia akár grafikus köntösben jelenhet meg, míg a grafika a fotográfia tökéletes megjelenését hordozhatja. A bináris platformon minden egynemű, azonos adattá válik és az átjárhatóság, keveredés sohasem tapasztalt minőséget, posztmediális megjelenést generál, hordoz.

A Vizuális Zene az a műfaj, mely kapcsán a kép és hang/zene szoros, sajátos kapcsolatba kerülhet. Napjaink említett történései, változásai újból a fókuszba helyezik az ilyen típusú intermediális törekvéseket, melynek gyökerei legalább háromszáz évre nyúlnak vissza. A zene a szemnek, – leginkább olyan időben kiterjesztett megoldásokat jelent, ahol a zeneszerű gondolkodás, szerkesztés a meghatározó. Az „igazi” Vizuális Zenének nem is kellene, hogy hangja legyen (vö. pl. Viking Eggeling, Thomas Wilfred). A zene a legabsztraktabb művészeti kifejezési forma, így nem véletlen, hogy itt is absztrakt/konkrét vizuális megjelenéssel találkozunk. A VZ kapcsán hang és kép egyenrangú, egymást építi, egymásból következik, sok esetben teljes szinkronia valósul meg. A számítógépes környezetben a hang automatikusan is (mozgó)képpé formálható (vizualizáció), illetve különféle analógiákkal, megoldásokkal transzformálható. Meg is vannak a buktatói, melyek már a különféle színorgonák építőinél is felszínre kerültek (pl. a newtoni szín-hang analógia tudományos szárazsága). A szem és a fül másképpen működik; a hallás és a látás merőben más természetű dolgok, jelenségek. A korábbi médiumok szerepét a metamédiát kezelő, formáló alkotó veszi át; még pontosabban az üzenet médiumáról a szoftver össznyelvi médiumára helyeződik át a hangsúly.

A Vizuális Zene története során jelentős magyar származású úttörőket említhetünk. Ők, majdnem kivétel nélkül hazánkon kívül tevékenykedtek, illetve külföldön bontakozott ki a művészetük. Bándi Miklós (Nicolas

Bandi) Viking Eggelinggel, míg László Sándor (Alexander László) Oskar Fischingerrel állt munkakapcsolatban. A Gáspár testvérek színes filmtechnikája segítette a kísérletezőket (Gasparcolor). Moholy-Nagy László zseniális megérzései a távoli jövőbe mutattak (pl. szintetikus hang, Fény-Tér modulátor). Jules Engel az absztrakt mozi egyik legmarkánsabb kézjegyű művésze volt. A neoavantgárd idején a magyar fény- és kinetikus művészet szintén jelentős volt világviszonylatban is (pl. Kepes György, Schöffner Miklós). Gyarmathy Tihamér fotogramfilmje páratlannak számított korában, kiváltképpen hazánkban.

© Lux Antal

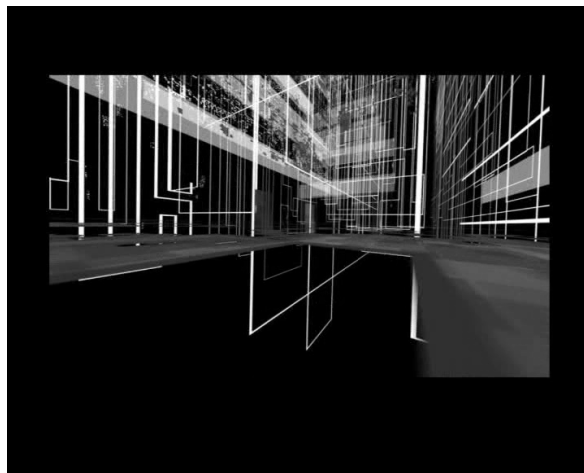
Ezekre a gazdag hagyományokra épül/t-e a magyar kortárs művészetben jelentős életmű, vagy pontosabban fogalmazva: mi a szerepünk a Vizuális Zene jelenlegi történetében? Van-e valamilyen közös, felfedhető jegy, ami a hazánkban készült VZ-művekre jellemző? Egyáltalán, megjelenünk-e a térképen ebben a vonatkozásban? Hasonló kérdések indítottak arra, hogy áttekintsem, elkezdjem felkutatni, felvázolni a jelenlegi helyzetünket. A kortárs hazai példákat ígyekszem a nagy, egész rendszerben elhelyezni. A Vizuális Zene műfajának pont az az egyik legérdekesebb vonása, hogy jelenleg is dinamikusan alakulnak határai, terminológiai fiókjai tehát alakíthatóak. Hang és kép haladhat együtt, erősíthetik egymást, kontrasztot alkothatnak, hiányuk hozhat új minőséget és még sok más típusú korreláció, viszony megvalósítható általuk. *Czakó Zsolt* fotóalapokra épített, lassú mozgású animációi zene és szöveg lényegéből, belső összefüggéséből indulnak ki; bizonyos dramaturgiai pontokon a vizualitás eszközeivel emelnek ki, hangsúlyoznak. A zenéhez (pl. Debussy, Kodály, Liszt) a tipográfiai elemek egyenrangú módon igyekeznek viszonyulni. A megjelenő, változó vizuális elemek összessége: zene a szemnek (vö. példaként a Kocsis Zoltán által iniciált „Debussy élete hat tételben” című sorozat látványát, 2012-13).

Lux Antal videóművei is a hang és a kép kiegészítő, mellérendelő viszonyára; összességében a zeneszerző szerkesztésre, gondolkodásra épülnek. Általában a szerzői mozgóképekre jellemző (lehet) ez, mégis Lux műveiben a két médium olyan formán játszik egymással, hogy az eredőjük szemnek és fülnek egyaránt szólva, a legjobb értelemben vett élvezetet okozzák. A mozgó fény, mint képzőművészeti elemre építés (*One Lux*, 2007) és Karinthy „koponya-utazását” is eszünkbe juttató elektronikus audio-vizuális mű (*Holdudvar*, 2012) a Vizuális Zene területére irányítják a művész jónéhány karakteres darabját.

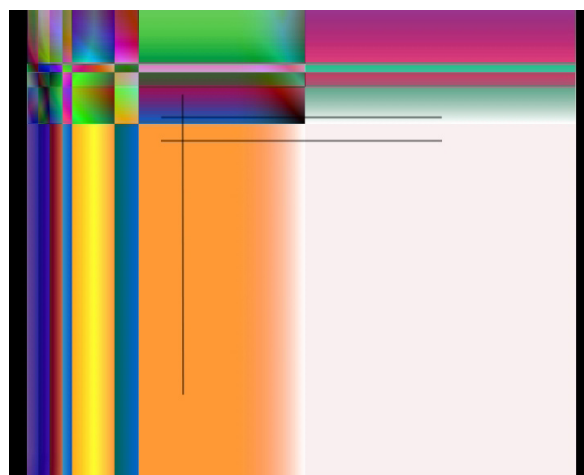
Brückner János sajátos narratológiát alkot meg „Az alkalmazott” című, 2011-ben készült művében. A történet egyszerű, lineáris, melyet absztrakt vizuális elemek tesznek még érthetőbbé. A számítógép belsejében játszódó sztori alkalmat ad erre a vizuális elvonatkoztatásra. Ami a Vizuális Zene területéhez kapcsolja a kisfilmet, az a hang és kép viszonyában ragadható meg. Egyedülálló a sorban abban, hogy a hang történések térbelisége analógiaként erősödik fel a 3D-s, folyamatosan változó látvánnyal. A hangtér általában ellentétben áll az absztrakt mozgókép/film jellemző síkszerű megjelenésével. Brückner folyamatosan utaztatja a nézőt a hang-tér-kép-időben.

Lévay Jenő „Liszt Transcriptions” című, 2011-ben készült sorozata többszörös átíratnak is minősülhet, ilyenformán a rétegekkel való különböző játéknak nevezhető. A Liszt átíratok, tehát többszörös képi módosításokkal társulnak. A különféle rétegek (el)mozdulása, mozgása olykor pontosan követi a zene ritmusát, de leginkább, mint már láttuk korábban is, a fő pontokra, a drámai fejlődésre helyezi a hangsúlyt. Lévay mozgóképépítési módszere eszünkbe juttatja Gyarmathy Tihamér, több, mint fél évszázaddal ezelőtt készült fotogramfilmjét is.

Horváth Erzsébet „Tranzitja” egy 2008-ban megvalósult performansz dokumentációs részlete, ahol a tánc-

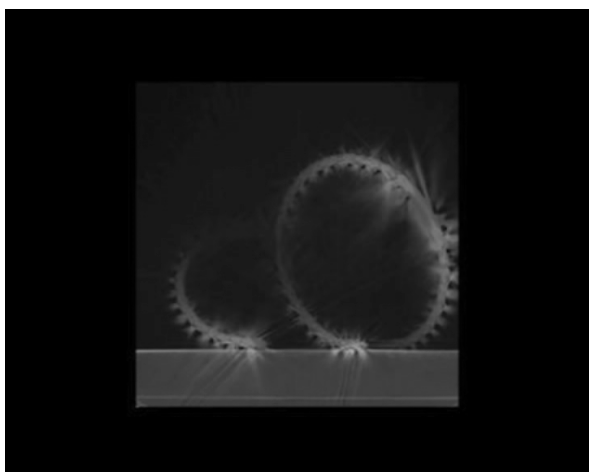
© Brückner János

© Gyenes Zsolt

© Kovács Balázs

© Szigetvári Andrea

sok mozgása, a „gerjesztett” fólia és a videókamera érintkezéséből származó hangok alkotják a kép-hang-mozgás együttesét; tehát a mozgásban, illetve a táncban egyesül a Vizuális Zene esszenciája.

Gyenes Zsolt, eddig közel hetven darabból álló „Szinkronia” című sorozata (2010-2013) kísérlet a szöveg-kép-hang átjárhatóságának megragadására, egy olyan holisztikus irányú művészeti kifejezésforma megvalósítására, ahol a különféle médiumok összeolvasztása is kiemelt célként fogalmazódik meg.

Koroknai Zsolt „Digital Sound Étalon” című, 2011-ben készült műve a vizuális és akusztikus tér interferenciájának transzponált megjelenése, objektje. Reflektál Marcel Duchamp százéves ready-made-jére a médiák változó tükrében.

Kovács Balázs mobiltelefonra készített sorozata (video works for mobile contemplation, 2012) a képi és hangbéli események szabad kapcsolatba állításáról szóló kísérleteknek minősül. A szabad asszociációkkal összeforrvá, látszólag ellentétes módszerként használva, a képkockaként elemzett információk visszahívása építi fel a kép-hang-folyamokat. A végeredmény leginkább lírai

hatású. A mobil eszközhasználat szimbólikusan is erősíti a műveket, amihez az internet szabad felhasználási módszere is szervesen társul.

Kaufmann Orsolya szonifikációs kísérlete egyben vizualizációt is jelent. Muybridge ismert fázisfotóit csempezsi vissza a hangsáv grafikai világába. Amit látunk, pontosan ugyanazt is halljuk (Hangok mozgásban, 2011).

A Kaposvári Egyetem Művészeti Kara hallgatói csoportja *Papp Pala László* irányításával, jónéhány interaktív, mapping technikát használó projektet valósított meg az utóbbi években. Kettőt kiemelve ezek közül; a Coloroid színrendszerre épülő szín-fény zongora, vagy az érzékelőkkel működő „folyosó-vetítés”, úgy mint a többi, a legújabb technikákban rejlő lehetőségek (fel)kutatására irányul.

Szigetvári Andrea interaktív, élő elektronikus audio-vizuális műve, a „CT” 2010-ben készült. Vizuális alapját Gyenes Zsolt, rövid computer tomográf animációja alkotja. Az irányítható, mozgó fénypontok generálják a hangot. Kép és hang mindig új konstellációt hoz létre. Az előadó, mintegy hangszeren, vagy inkább hangszeren játszhat a közönség előtt, számára. A munka kísérlet a hang és a mozgókép új természetű társítására, egy tényleges, holisztikus mű létrehozására a legújabb technikák, technológiák alkalmazásával.

Ez a néhány példa talán segít abban, hogy a Vizuális Zene műfaji sajátosságaihoz közelebb kerüljünk és az adódó művészeti kifejezési lehetőségeinket számba véve kortárs nyelven kommunikáljunk egymással.

2013. augusztus 20.